

Baltic Engagement
Centre for Combating
Information Disorders

Soovituslik käitumis- ja eetikakoodeks ning faktikontrolli uurimise ja jälgimise üldpõhimõtted

Mai 2024

Tartu Ülikooli koordineeritava EL-i rahastatud projekti (ID 118471) tulem 3.4.

Signe Ivask, PhD | ivasks@ut.ee

... koostöös kogu keskuse ja selle sidusrühmadega.

Co-funded by
the European Union

SISSEJUHATUS

Aruanne pealkirjaga “BECID-i faktikontrollijate soovitatud käitumis- ja eetikakoodeks: Soovituslik käitumis- ja eetikakoodeks ning faktikontrolli uurimise ja jälgimise üldpõhimõtted” kajastab kaheaastase BECID-i projekti esimesi tulemusi.

Balti Infohäirete Sekkekeskusesse ehk BECID-isse (Baltic Engagement Centre for Combating Information Disorders) kuuluvad Eesti, Läti ja Leedu faktikontrolli, meediapädevuse ja -praktika ning akadeemilise uurimistöö eksperdid. Meid toetab Euroopa Komisjon ja me oleme seotud Euroopa Digitaalmeedia Vaatluskeskusega (EDMO). Meie tööd koordineerib Tartu Ülikool ning meie liikmeskonda kuulub neli ülikooli, neli faktikontrollimise ettevõtet ja meediaettevõtete faktikontrolliüksust ning mittetulundusühing Balti Meediapädevuse Keskus.

Käesolev aruanne on suunatud peamiselt kolmele sihtrühmale:

- **Faktikontrollijad:** See annab mõtteid selle kohta, kuidas läheneda faktikontrollile, olulisi põhimõtteid ning ametialaseid küsimusi ja dilemmasid, mida silmas pidada.
- **Teadlased:** See annab ülevaate ühistest põhimõtetest, mida kohaldatakse faktide kontrollimiseks tehtavate jõupingutuste hindamisel Baltikumis.
- **Üldsus:** See aitab projektivälistel isikutel mõista BECID-i põhiaspekte.

Lisainfo saamiseks võtke julgelt ühendust meie projektijuhtimise meeskonna või autoriga.

Sisukord

Sissejuhatus	1
Taust.....	3
Läti	7
Eesti.....	8
Leedu.....	9
Ühised põhimõtted faktikontrolli hindamiseks	9
Väljakutsed ja dilemmad, millega faktikontrollijad silmitsi seisavad.....	12
Kokkuvõte.....	13
Allikad	15

Taust

Praegu koosneb Balti faktikontrollijate seltskond erinevatest üksustest, sealhulgas sõltumatutest faktikontrollijatest ja meediamajadega seotud faktikontrollijatest (nt Delfi Leedu, Delfi Läti, Delfi Eesti, Re:Baltica, 15min.lt ja DebunkEU.org).

On keeruline kindlaksmäärata, kas Balti riikides on piisavalt faktikontrollijaid, sest me ei saa kvantitatiivselt mõõta desinformatsiooni ja väärinfo hulka ega hinnata, kas praegused jõupingutused on piisavad nende vastu võitlemiseks. Tänu riikide ühisele ajaloole – kõik nad on olnu okupeeritud riigid – on neil desinformatsiooni vastu võitlemisel kõrgendatud kaitsevõime, mis võib olla isegi suurem kui Lääne-Euroopa riikides (Roonemaa, n.d.).

Kui BECID-i teadlased püüdsid kaardistada, analüüsida ja mõista Balti riikide eripärasid, sai selgeks üks – Balti riikides on rohkem vaja uurida faktikontrolli ja faktikontrollijaid.

Mida me teada saime?

Faktide kontrollimine on viimastel aastatel muutunud üha olulisemaks, eriti arvestades desinformatsiooni, väärinfo ja sihilikult eksitava kuriinformatsiooni levikut sotsiaalmeedia platvormidel. Väldime terminit "valeuudised", sest see on pärit Donald Trumpi püüdlustest õõnestada ajakirjandust kui institutsiooni (Monsees, 2023). Eelistame nimetada üldist nähtust infohäireteks, mille alla erinevad (des-, väär-, kuri-)info liigid kuuluvad (Wardle & Derakhshan, 2017). Teadlased (nt Humprecht, 2020; Schudson, 2011) väidavad, et faktikontrollijate tõhusus sõltub suuresti publiku usalduse võitmisest – keeruline nõue, mida saab vähemalt osaliselt saavutada läbipaistvate praktikate kaudu.

Keskendusime valdkonna praeguste jõupingutuste analüüsimisele, et teha kindlaks tõhusad ideed ja võimalikud uurimislüngad, lähenedes sellele ülesandele empiirilisel ja teaduslikult. Ülesannete 2.2 ja 3.1–3.4 tulemused, sealhulgas ettekanded ja kirjanduse ülevaated, töid esile mitmeid olulisi aspekte, alustades laiematest ühiskondlikest küsimustest.

Auksė Balčytienė (Vytautas Magnuse Ülikool), Andra Siibak (Tartu Ülikool), Agnese Davidsons (Vidzeme Tehnikaülikool) ja Signe Ivask (Tartu Ülikool) koostatud riiklike dokumentide analüüs meediapädevuse kohta toob esile märkimisväärse puudujäägi Balti riikide terviklikes strateegiates desinformatsiooni ja propaganda vastu võitlemiseks. Vaatamata arvukatele mikrotasandi tegevustele, nagu aktivistide kohtumised õpilastega, juhendmaterjalide koostamine ja õpetajate koolitamine, puuduvad neis jõupingutustes sageli ühtsed poliitilised strateegiad. Lisaks pärineb meediapädevuse alaste tegevuste rahastamine sageli pigem laiematest Euroopa fondidest või saatkondadest kui koordineeritud riiklikest algatustest.

Peamised käsitletavad küsimused on järgmised: Milline on meediapädevuse riikliku rahastamise strateegia? Kes vastutab meediapädevuse arendamise eest Baltikumis – ministeeriumid, aktivistid ja ülikoolid? Kes on eestvedaja ja kannab vastutust? Millised on pikaajalised ja lühiajalised tegevuskavad, kui meediakirjaoskust peetakse turvalisuse küsimuseks?

Meediakirjaoskust ja vastupanuvõimet uurivad ka Kristina Juraitė (Vytautas Magnuse Ülikool), Dmytro Iarovy (Vytautas Magnuse Ülikool), Sten Torpan (Tartu Ülikool) ja Ragne Kõuts-Klemm (Tartu Ülikool). Nad määratlevad teadustöodes vastupanuvõime suurendamiseks kriitilised osalejad, nagu poliitikakujundajad, akadeemilised ringkonnad ja kodanikuühiskond, rõhutades, et Balti riikides on vaja teha koostööd, et väljakutsetele vastu seista. Igal riigil on unikaalsed haavatavused ja tugevused, mida kujundavad nende individuaalsed ajaloolised, kultuurilised ja poliitilised kogemused, mida tuleb arvesse võtta sihipäraste strateegiate väljatöötamisel infohäirete vastu võitlemiseks. Väljatoodud lahendused ja sekkumised, sealhulgas haridusalgatused ja faktikontrolliprogrammid, on üliolulised, et luua Baltimaades teadlikum ja vastupidavam ühiskond. Käesolev uurimus annab raamistiku desinformatsiooniga tegelemiseks piirkonnas, kirjeldades, kuidas seda levitatakse, ennetatakse ja tõrjutakse. Uurimus toob esile nende juhtumite keeruka dünaamika, rõhutatakse vajadust kõikehõlmava, kontekstispetsiifilise strateegia järele.

Andres Kõnno ja Külli-Riin Tigasson (Tallinna Ülikool / Balti filmi, meedia ja kunstide instituut) rõhutavad meediapädevuse nihet traditsiooniliste lähenemisviiside asemel kriitiliste ja digitaalsete lähenemisviiside suunas. Nende analüüsis uuritakse meediapädevust erinevatest vaatenurkadest, rõhutades vajadust arendada oskusi teabe konstrueerimiseks ja esitamiseks nii, et see oleks noorele publikule asjakohane ja kättesaadav.

Auksė Balčytienė ja Dmytro Iarovy (Vytautas Magnuse Ülikool) märgivad oma kirjandusülevaates ja analüüsis, et praeguseid ühiskondlikke kriise põhjustavad keerulised ja mitmekülgsed tegurid, sealhulgas kliimamuutused, keskkonnaohud, majandusprobleemid, ülemaailmne ränne, terviseriskid, pandeemiajärgsed probleemid, Venemaa agressioon ja sõda Ukrainas ning sellega seotud geopoliitilised julgeolekuprobleemid Euroopas. Lisaks sellele on üha enam tunda eelseisvat revolutsioonilist episteemilist muutust, mille põhjuseks on kiirenenud digitaliseerimine ja tehisintellekti areng. Digitaalse (meedia- ja info-) kirjaoskuse, kriitilise mõtlemise ja sellega seotud eetiliste otsuste tegemisega seotud tegevuste tõstmine "metavõimu" staatusesse on ülioluline.

Seni on kirjanduse ja dokumentide ülevaadetes ja analüüsidest uuritud meediapädevuse ja faktikontrolli laiemaid, metatasandi aspekte. Teadlased Maia Klaassen, Krista Lepik, Marju Himma-Kadakas (kõik Tartu Ülikoolist) ja Jānis Buholcs (Vidzeme Tehnikaülikool) keskendusid aga lähemalt faktikontrolli spetsiifikale. Nende kirjandusülevaates rõhutati, et faktikontroll muutub eriti aktiivseks valimiste ajal ja siis, kui levivad laimukampaaniad või vandenõuteooriad, mis võivad destabiliseerida ühiskonda ja õõnestada rahu.

Autorid tõid välja ka ka ülemaailmse huvi faktide kontrollimise ja meediapädevuse vastu, kuigi on märgatav läänepoolne kallutatatus, kusjuures Ameerika Ühendriigid on kõige enam uuritud riik. Siiski on märkimisväärseid uuringuid tehtud ka järgnevates riikides või nende kohta: Hispaania, Brasiilia ja Ühendkuningriigid. Sellest ülevaatest kerkis üles mitu faktikontrolli uuringute põhiteemat:

- **Kontseptuaalne selgus:** Vajalik on ühtne arusaam faktide kontrollimisest, mis rõhutab vajadust otsekohesema kontseptsiooni järele.

- **Kutse- ja ajakirjandustavad:** Faktikontroll on ajakirjanduse lahutamatu osa, kusjuures faktikontrollijad mängivad olulist rolli usalduse suurendamisel ja haridusliku teavitustöö tegemisel. Siiski seisavad nad silmitsi selliste probleemidega nagu ressursside piiratus ja vajadus paremate vahendite järele. Faktikontroll on tunnustatud kui ajakirjanduse žanr, kuid hõlmab ka isiklikku infohügieeni.
- **Innovatsioon, automatiseerimine ja uued vahendid:** See teema keskendub tehisintellekti ja masinõppe vahendite arendamisele ja kasutamisele faktide automatiseeritud kontrollimiseks, platvormipõhiste sekkumistele ning faktide kontrollimise tõhususele sotsiaalmeedias, rõhutades uuenduslike lähenemisviiside tähtsust faktide kontrollimise toetamisel ja laiendamisel.

Saab järeldada, et kuigi Balti riikide faktikontrollijad kasutavad mitmeid vahendeid, toetub enamik neist pigem traditsioonilistele ajakirjandustavadele kui (pool)automatiseeritud vahenditele, nagu märkis Vanessa Vorteil (Tallinna Ülikool). Esimene praktiline soovitus, mis meie uuringust tuleneb, on vältida kontseptuaalset segadust ja kasutada tõe kindlaksmääramiseks mõistet "verifitseerimine" (*verification*), eristades professionaalset analüüsi isiklikust teabehaldusest.

Aruandes faktide kontrollimise ja desinformatsiooni reguleerimise kohta Balti riikides (3.4) uuritakse desinformatsiooni rakendamise praktikat Balti riikide meediatöötajate poolt. Uuringu viisid läbi Jānis Buholcs ja Anastasija Tetarenko-Supe (Vidzeme Rakenduskõrgkool), Sten Torpan (Tartu Ülikool), Andres Kõnno ja Vanessa Vorteil (Tallinna Ülikool) ning Aukse Balčytienė ja Rimgailė Kasparaitė (Vytautas Magnuse Ülikool).

2022. aastal ilmus tugevdatud desinformatsiooni käitumisjuhend, millega kehtestati iseregulatsioonistandardid digitaalteenuste pakkujatele, et võidelda veebipõhise desinformatsiooni vastu. See hõlmab reklaami, platvormide terviklikkust, kasutajate võimestamist, teadlaste võimestamist ja koostööd faktikontrollijatega. Suured platvormid, nagu Google, Meta, Microsoft ja TikTok, on sellele alla kirjutanud. Erinevates uuringutes ja

aruannetes on hinnatud tegevusjuhendi rakendamist eri riikides, tuues esile puudusi ja parendamist vajavaid kohti.

Läti

Desinformatsiooni tegevusjuhendi järelevalve põhineb Lätis vabatahtlikkusel, ilma et oleks välja töötatud konkreetseid institutsionaalseid järelevalvemehhanisme.

Õigusraamistik

- Tarbijaõiguste Keskus: Majandusministeeriumi alluvuses koordineerib see digitaalteenuste seaduse rakendamist. Infoühiskonna teenuste seaduse muudatused võeti vastu 2024. aastal, et määratleda Tarbijaõiguste Keskuse ülesanded ja kord.
- Rõhk digitaalteenuste seadusel: Läti peab seadust prioriteetsemaks kui koostööpartnerid, kusjuures keskendub Tarbijaõiguste Keskus digitaalteenuste seaduse rakendamisele ja koolitusele.

Praegused meetmed

- Riikliku koordinaatori üksuse loomine, mis tegeleks digitaalteenuste seadusega seotud ülesannetega, sealhulgas kaebustele vastamise, rikkumiste uurimise ja digiteenuste järelevalvega.
- Kavandatud teavitamis- ja koolitustegevus, et suurendada tööstuse arusaamist digitaalteenuste seaduse nõuetest.

Väljakutsed

- Piiratud ressursid ja arusaamine tööstusharus.
- Ükski Läti üksus ei ole käitumisjuhendile alla kirjutanud ja selle rakendamises osalemine on Tarbijaõiguste Keskusele vabatahtlik.

Platvormide juhtimine

- Usaldusväärsed teavitajad: Tarbijaõiguste Keskus annab selle staatuse üksustele, kes jälgivad ebaseaduslikku sisu platvormidel.

Teised kaasatud institutsioonid

- Riigikantselei: Tegutseb avaliku halduse kontaktpunktina, teavitades rikkumistest ja koordineerides infokeskkonna turvalisust.
- Korruptsiooni ennetamise ja korruptsioonivastase võitluse büroo: Jälgib poliitilist reklaami platvormidel.
- Kultuuriministeerium: Vastutab meediapoliitika eest, kuid ei ole otseselt seotud käitumisjuhendi järelevalvega.
- Riiklik Elektroonilise Meedia Nõukogu: Osaleb audiovisuaalmeedia teenuste Euroopa regulaatorasutuste rühm (ERGA) algatustes, et võidelda desinformatsiooni vastu ja tugevdada demokraatiat digitaalkeskkonnas

Eesti

Valitsuse kommunikatsioon

- Märkimisväärsed arutelud desinformatsiooni üle algasid umbes aastatel 2006–2007 seoses pronkssõduri kriisi ja sellele järgnenud küberrünnakutega.
- 2008. aastal asutas NATO Tallinnas küberkaitsekoostöö keskuse.
- Tegevuskava "Eesti 2035" ja riigikaitse arengukava 2031 rõhutavad riigi infovastupidavuse tugevdamist.
- Riigikantselei avaldas 2019. aastal juhendi inforünnakutega toimetulekuks ja 2021. aastal ajakohastatud valitsuskommunikatsiooni käsiraamatu, milles rõhutatakse valeinfo tuvastamise ja ajakirjanikega tehtava koostöö tähtsust.

Teised ametlikud institutsioonid

- Meediapädevus: Haridus- ja Teadusministeerium algatas 2021. aastal meediapädevuse strateegia, mis on veel väljatöötamisel. Meediakirjaoskus ei ole koolides eraldiseisev õppeaine.
- Valimiste faktikontroll: Eesti valimiskomisjon lükkab aktiivselt ümber müüte e-hääletamise kohta.
- Teaduskommunikatsioon: Eesti Teadusnõukogu strateegias (2020–2035) rõhutatakse faktide kontrollimise ja teabe kriitilise hindamise tähtsust ühiskonna arengu jaoks.

Leedu

Valitsuse kommunikatsioon

- Kampania "Tugevda oma immuunsust" (2018–2020): Keskendub väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete küberpädevusele, *online*-ohtude teadvustamisele ja desinformatsiooni vastu võitlemisele erinevate meediakanalite kaudu.

Teised ametlikud institutsioonid

- Leedu relvajõudude strateegilise kommunikatsiooni osakond: Jälgib desinformatsiooni ohte ja avaldab igakuiseid aruandeid.
- OECD osalemine: Leedu osaleb OECD ekspertrühmas, mis tegeleb vale- ja desinformatsioonile reageerimise juhtimismeetmetega.

Ühised põhimõtted faktikontrolli hindamiseks

Kui faktikontrolliasutus või -rühm soovib olla tunnustatud kui usaldusväärne, võib ta taotleda sertifitseerimist rahvusvaheliselt faktikontrollimise võrgustikult (IFCN) või Euroopa faktikontrolli standardite võrgustikult (EFCSN). Sertifikaadi saamine tähendab, et faktikontrolliasutust või -rühma on hinnatud usaldusväärsete faktikontrolliasutuste

põhiprintsiipide alusel (vt joonis 1). Joonisel 1 näete peamisi põhimõtteid ja seda, kuidas need kattuvad või erinevad oma lähenemisviiside poolest.

(Joonis 1. Rahvusvahelise faktikontrollimise võrgustiku (IFCN) tegevusjuhend ja Euroopa faktikontrolli standardite võrgustiku (EFCSN) standardite koodeks.

	IFCN-i tegevusjuhend	EFCSN-i standardite koodeks
Reguleerimisala	Ülemaailmne, kohaldatav faktikontrollijatele kogu maailmas	Keskendub Euroopas faktide kontrollimisega tegelevatele organisatsioonidele
Erapooletus	Rõhutab erapooletust ja õiglust, vältides poliitilisi või ideoloogilisi eesmärke	Säilitab sõltumatuse, kuid on kohandatud Euroopa kontekstile, käsitledes konkreetseid piirkondlikke probleeme
Allikate läbipaistvus	Nõuab detailseid viiteid ja linke algsetele andmetele	Sarnased nõuded metoodika ja allikate läbipaistvuse kohta, lisatähelepanu pööratakse toimetajate suunatud juhistele
Finantsiline läbipaistvus	Nõuab rahastamisallikate ja võimalike huvide konfliktide avalikustamist	Põhjalik finantsandmete avalikustamine, sealhulgas kõik tuluallikad, mis ületavad 1% või 5000 eurot, ja mehhanismid sõltumatuse tagamiseks
Organisatsiooni läbipaistvus	Avalikustab organisatsioonilise struktuuri ja juhtimise	Üksikasjalikud nõuded organisatsiooni läbipaistvuse kohta, sealhulgas omandiõigus, juhtimine ja töötajate rollid
Paranduse poliitika	Suur rõhk kiiretel ja läbipaistvatel parandustel	Sarnane lähenemine parandustele, olemas ametlik vastavus- ja aruandlus-protsess
Koolitus ja suutlikkuse suurendamine	Toetab pidevat koolitust ja soodustab koostööd kogu maailmas	Pakub Euroopa faktikontrollijatele regulaarset koolitust, juhendamist ja toetust, rõhutades kogukonna loomist
Vastavus-mehhanismid	Tugineb eneseregulatsioonile ja avalikule aruandlusele	Sisaldab sõltumatute ekspertide korrapäraseid hindamisi ja ametlikku kaebuste esitamise menetlust
Kogukonna fookus	Soodustab faktikontrollijate ülemaailmset koostööd	Suur rõhk toetava Euroopa kogukonna loomisel koostööks ja teadmiste jagamiseks

IFCN-i ja EFCSN-i tegevusjuhendites on erinevad lähenemisviisid, mis kajastavad nende vastavaid rõhuasetusi või valdkondi. IFCN tegutseb ülemaailmselt, kehtestades põhimõtteid, mis kehtivad faktikontrolli organisatsioonidele kogu maailmas. Seevastu EFCSN on suunatud otseselt Euroopa organisatsioonidele, rõhutades piirkondlikke standardeid ja eeskirju. Selle erinevuse tõttu on EFCSN-i tegevusjuhend üksikasjalikum. Näiteks üks peamisi erinevusi on finantsandmete avalikustamine: EFCSN nõuab üksikasjalikumat finantsandmete avalikustamist kui IFCN.

Seda, kas EFCSN-i lähenemisviis on parem kui IFCN-i oma, pole võimalik öelda, sest need on küll sarnased, kuid samas erinevad ja alluvad erinevatele kontekstidele. Autonoomia mõttes jätab IFCN rohkem kogukonna otsustada, mis tähendab, et võim on kogukonna sees; EFCSN reguleerib rohkem faktikontrolli institutsionaalsest küljest.

Väljakutsed ja dilemmad, millega faktikontrollijad silmitsi seisavad

Tuginedes varasematele uuringutele ja sünteesides seda, mida kaks juhtivat faktikontrolliasutust ootavad, panime kokku peatüki soovitustega faktikontrollijatele. Pikemalt on selle teema kohta koos selgitustega kirjutatud ingliskeelses aruandes "[Recommended Code of Conduct and Ethics & Common Principles for Researching and Monitoring Fact-checking](#)".

1. Mida läbipaistvam on faktikontrollijate allikavalik ja selgitused selle kohta, kuidas informatsiooni kontrolliti, seda usaldusväärsemad nad on. On oluline hoida usaldus faktikontrolli kui institutsiooni kohta kõrgel.
2. Töötamine uudisteagentuuris ei tee faktikontrollijate tegevust ja otsuseid automaatselt auditooriumile läbipaistvaks. Faktikontrollijad peavad olema eriti hoolsad, et nad ei eeldaks, et miski on liiga ilmselge ja ei vaja selgitusi. Selle tegemata jätmine võib põhjustada märkimisväärset segadust.
3. Ideaalis töötavad faktikontrollijad erapooletute üksustena, kuid mõnel juhul võivad nad siiski võtta aktivisti hoiaku. Kas see on sobiv? Millist kahju võib see teha? Veel üks dilemma: kas sellest oleks abi, kui faktikontrollijad tunnistaksid avalikult oma poliitilist eelarvamust?
4. Oma eelarvamuste ja nõrkuse tundmine aitab olla läbipaistvam faktikontrollija.
5. Rünakute ratsionaliseerimine on vajalik, et olla töös ja valdkonnas vastupidav.
6. Kõik ei tõlgenda eetikakoodekseid ühtemoodi. Lisaks muudab faktikontrolli kui areneva elukutse olemus veelgi keerulisemaks ametialaste normide ja ootuste põhjaliku mõistmise. Seetõttu on sageli lihtsam tugineda väljakujunenud ajakirjanduspõhimõtetele ja -normidele.

KOKKUVÕTE

Tuginedes meie meeskonna läbi viidud uuringutele, IFCN-i ja EFCSN-i tegevusjuhenditele ning üldistele valdkonnas tehtud uuringutele, on lühidalt esitatud mõned soovitused Balti riikide faktikontrollijatele

- Erapooletus ja õiglus: Faktikontrollijad peaksid lähenema kõigile väidetele erapooletult ja tagama, et nende hinnangud on võimalikult õiglasel ja erapooletud. Nad peavad vältima erakondade või kandidaatide pooldamist.
- Allikate läbipaistvus: Kõik faktide kontrollimisel kasutatud allikad tuleks läbipaistvalt avalikustada, et teised saaksid neid kontrollida. Täpsuse tagamiseks tuleks võimaluse korral kasutada mitut allikat.
- Rahastamise ja organisatsioonilise struktuuri läbipaistvus: Huvide konflikti vältimiseks peaksid faktikontrolli tegevad organisatsioonid avalikustama oma rahastamisallikad ning esitama üksikasjalikku teavet oma omandi- ja juhtimisstruktuuride kohta.
- Läbipaistev meetodika: Faktide kontrollimiseks kasutatavad meetodid peaksid olema selgelt selgitatud ja avalikult kättesaadavad. See hõlmab kriteeriume, mille alusel valitakse faktikontrolliks vajalikud väited, ja info kontrollimiseks kasutatavaid protsesse.
- Paranduspoliitika: Vigade parandamise eeskirjad peaks olema läbipaistevad ja avalikult kättesaadavad. Parandused tuleks teha viivitamata ja läbipaistvalt märgistada.
- Toimetuse sõltumatus: Faktikontrollijad peavad säilitama sõltumatuse poliitilistest, majanduslikest ja muudest mõjutustest. See tagab, et väline surve ei mõjuta nende tööd.
- Vastutus ja avatus: Faktikontrollijad peaksid olema avatud tagasisidele ja valmis kaasama publikut oma leidude arutellusse. See hõlmab ka võimalust, et avalikkus saaks nendega küsimuste või murede korral ühendust võtta.

- Regulaarsed uuendused ja ülevaated: Faktide kontrollimise organisatsioonid peaksid korrapäraselt ajakohastama oma tulemusi ja vaatama läbi oma tavasid, et tagada pidev täpsus ja usaldusväarsus.
- Huvide konflikti vältimine: Faktikontrollijad peavad avalikustama ja vältima kõiki võimalikke huvide konflikte, mis võivad ohustada nende ausust ja erapooletust.

ALLIKAD

Humprecht, E. (2020). How Do They Debunk “Fake News”? A Cross-National Comparison of Transparency in Fact Checks. *Digital Journalism*, 8(3), 310–327. <https://doi.org/10.1080/21670811.2019.1691031>

Monsees, L. (2023). Information disorder, fake news and the future of democracy. *Globalizations*, 20(1), 153–168. <https://doi.org/10.1080/14747731.2021.1927470>

Roonemaa, H. (n.d.). UTTV: 70. Aastat ajakirjandusõpet, presentation on international investigative journalism in Estonia. Retrieved 27 May 2024, from <https://uttv.ee/naita?id=35481>

Schudson, M. (2011). *The Sociology of News* (Second edition). W. W. Norton & Company.

Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking (Vol. 27, pp. 1-107). Strasbourg: Council of Europe.